

MANG'IT AMIRLARI DAVRIDA BUXORO AMIRLIGI ME'MORCHILIK SOHASI RIVOJI

Sayfutdinov Feruz Ilniyazovich

Osiyo xalqaro universiteti tarix va filologiya kafedrasi o'qituvchisi.

Tel: +998936857755. E- mail: sferuz1011@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14002953>

Abstract. 20-asr mobaynida markaziy osiyo me'morchiligida mang'it sulolalarining saroylari va Buxoro amirligi hududida olib borilgan me'morchilik ishlari nihoyatda muhim shu bilan birgalikda juda qiziqarli ushbu maqolam davomida saroylar arxitekturasini va ijtimoiy mohiyatiga to'xtalib o'tdim

Kalit so'zlar: Arxitektura, saroy qurilishi, qurilish tarixi, sharq uslublari, O'rta Osiyo, sulola, ijtimoiy hayot, madaniy ta'sir, millat, xalq, diaspora, ekspeditsiya, cho'l mintaqasi, ko'chmanchi aholi, kundalik faoliyat.

THE DEVELOPMENT OF THE ARCHITECTURE OF BUKHARA EMIRATE DURING THE PERIOD OF THE MANGIT EMIRS

Abstract. During the 20th century, in the architecture of Central Asia, the palaces of the Mangite dynasties and the architectural works carried out in the territory of the Bukhara Emirate are extremely important and at the same time very interesting.

Key words: Architecture, palace construction, building history, oriental styles, Central Asia, dynasty, social life, cultural influence, nation, people, diaspora, expedition, desert region, nomadic population, daily activities.

РАЗВИТИЕ АРХИТЕКТУРЫ БУХАРСКОГО ЭМИРАТА В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ МАНГИТСКИХ ЭМИРОВ.

Аннотация. В XX веке дворцы мангитских династий и архитектурные работы, проводившиеся на территории Бухарского эмирата, имеют чрезвычайно важное значение в архитектуре Средней Азии. Я сосредоточился на архитектуре и социальной сути дворцов.

Ключевые слова: Архитектура, дворцовое строительство, история строительства, восточные стили, Средняя Азия, династия, общественная жизнь, культурное влияние, нация, народ, diaspora, экспедиция, пустынный регион, кочевое население, повседневная деятельность.

Buxoro amirligini boshqargan mangʻitlar sulolasi bilan bogʻliq boʻlgan mangʻitlar davri (1753—1920) saroy meʼmorchiligi va qurilishida sezilarli oʻzgarishlar yuz berdi. Markaziy Osiyoda bu davr fors, islom va markaziy osiyo anʼanalarini uygʻunlashtirgani, saroylar siyosiy markazlar, qarorgohlar va amirlik qudratini aks ettirganligi bilan mashhur. Quyida mangʻitlar davridagi saroy qurilishining tarixiy oʻtmishi va xususiyatlari haqida umumiy maʼlumot berilgan.

1. Tarixiy kontekst

Mangʻitlar sulolasi Ashtarxoniylar sulolasi (Joniylar deb ham ataladi) tanazzuldan soʻng vujudga keldi va Buxoro amirligini qojarlar, ruslar va xivonlar kabi qoʻshni davlatlarning qiyinchiliklari sharoitida qayta tiklanish davriga olib keldi. Bu davrda qurilgan saroylar, ayniqsa, Buxoro va boshqa muhim shaharlarda amirlikning qonuniyligi, qudrati va boyligini mustahkamlashga qaratilgan saʼy-harakatlarini aks ettiradi.

2. Saroy qurilishining asosiy xususiyatlari

1. Arxitektura taʼsiri

ayvon (gnozli zallar), muqarnas (stalaktitga oʻxshash bezaklar) va murakkab koshinlar kabi kuchli fors-islom unsurlari.

Temuriylar meʼmorchiligining taʼsiri, avvalgi Buxoro hukmdorlarining davomiyligini aks ettiradi.

Markaziy Osiyo mahalliy uslublari, jumladan gumbazlar, hovlilar va rangli koshinlardan jonli foydalanish.

2. Saroylardagi ramziylik

Saroylar turar joydan koʻra koʻproq xizmat qilgan; ular hokimiyat, maʼnaviyat va amirning ilohiy hukmronlik huquqini ramziy qildi. Amirning islom qadriyatlariga aloqadorligini koʻrsatish uchun koʻpincha bogʻlar va masjidlar birlashtirildi.

3. Funktsionallik

Saroylar nafaqat shaxsiy turar joylar, balki xorijiy elchilar, amaldorlar va harbiy qoʻmondonlar bilan uchrashuvlar uchun maʼmuriy joylarni ham oʻz ichiga olgan.

Qabulxonalar va devonlar (kengashlar) amirning rasmiy tadbirlarni oʻtkazishga boʻlgan ehtiyojini aks ettiruvchi markaziy tarkibiy qismlar edi.

3. Mangʻitlar davrining koʻzga koʻringan saroylari

1. Buxoro Ark

Ark qadimiy bo'lsa-da, mang'itlar hukmronligi davrida u sezilarli darajada ta'mirlangan va kengaytirilgan.

Bu qal'a amirning asosiy saroyi va qal'a bo'lib xizmat qilgan, unda nafaqat qirollik qarorgohlari, balki davlat idoralari, xazina, masjid va harbiy inshootlar ham joylashgan.

Saroyda hokimiyatning markazlashganligini ta'kidlab, qabulxonalar, taxt xonalari va qarorgohlar mavjud edi.

2. Sitorai Moxi-Xosa saroyi

Buxoroning chekkasida joylashgan bu yozgi saroy ham mahalliy, ham Yevropa me'moriy ta'sirini o'zida aks ettiradi, chunki u so'nggi mang'it davrida Rossiya ta'siri kuchaygan davrda qurilgan.

Saroy o'zining hashamatli interyeri bilan mashhur, murakkab nometalllar, shlyapa bezaklari va freskalar bilan mashhur bo'lib, amirlikning boylikni loyihalash istagini ko'rsatadi.

3. Qo'sh madrasa majmuasi va unga tutash saroy makonlari

Amir Nasrullohxon davrida (1827–1860) qurilgan bu majmua ta'lim muassasalarini qirollik infratuzilmasi bilan bog'lash an'anasini aks ettiradi. Bunday madrasalar yonidagi saroy qarorgohlari amirning ham siyosiy, ham ma'naviy yetakchi rolini mustahkamlagan.

4. Rossiya ta'sirining ta'siri

19-asrning oxiriga kelib, amirlikka Rossiyaning kengayishi katta ta'sir ko'rsatdi va saroy qurilishi Evropa uslubiy elementlarini o'z ichiga boshladi. Rossiyalik maslahatchilar va arxitektorlar neoklassik va eklektik dizaynlarni, ayniqsa bezak elementlari va turar-joy sxemalarida, Sitorai Moxi-Xosa saroyiga keyingi qo'shimchalarda ko'rinib turibdi.

Meros va saqlash

- 1920-yilda mang'itlar sulolasi qulagandan so'ng, ko'plab saroylar o'zgartirildi yoki tashlab ketildi. Buxoro Arki 1920 yilda sovet qo'shinlari tomonidan qisman vayron qilingan, ammo bugungi kunda ham muhim tarixiy obida bo'lib qolmoqda.

- Bizgacha saqlanib qolgan “Sitorai Moxi-Xosa” kabi saroy va majmualar hozirda muzey sifatida saqlanmoqda, bu davrning me'moriy ulug'vorligi va uning Markaziy Osiyo tarixidagi o'rni haqida ma'lumot beradi.

Mang'itlar davrida (1753–1920) Buxoro amirligi saroylari shunchaki me'morchilik mo'jizalari yoki siyosiy markazlar emas edi; ular mintaqaning ijtimoiy, madaniy va diniy hayotini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Bu saroylar amir hokimiyati kuchga kirgan, jamoat va

shaxsiy hayot birlashadigan markazlar bo'lib, amirlikdagi siyosat, jamiyat va dinning o'zaro chuqur bog'liqligini aks ettiradi.

1. Saroylar boshqaruv va boshqaruv markazlari sifatida

Saroylar, ayniqsa, Buxoro Arki davlatning kundalik boshqaruvining ajralmas qismi edi.

Amir va uning saroyining borligi davlat amaldorlari, qabila boshliqlari, harbiy qo'mondonlar va xorijiy elchilarni o'ziga jalb etib, bu saroylarni muhim qarorlar qabul qilinadigan va ittifoqlar tuziladigan joylarga aylantirgan.

- Saroylar ichida o'tkaziladigan devonlar (kengashlar) fuqarolar o'rtasidagi nizolarni hal qilish va qabilalararo ziddiyatlarni hal qilish uchun forum bo'lgan.

- Amirning vositachi va adolatni targ'ib qiluvchi roli saroy hovlilarida oddiy odamlar nizolar bo'yicha qaror qabul qilishlari mumkin bo'lgan ommaviy yig'ilishlar orqali kuchga kirgan.

Bu boshqaruv funksiyasi saroylarni amirlikning ijtimoiy barqarorligi bilan bog'lagan, chunki ular adolatni amalga oshiradigan va davlat hokimiyati ko'zga ko'rinadigan joy sifatida qaralgan.

2. Ommaviy marosimlar va ramziy marosimlar

Saroylarda amirning ilohiy hokimiyat va uning fuqarolari bilan qonuniyligi va aloqasini mustahkamlaydigan muhim davlat marosimlari, diniy marosimlar va ommaviy bayramlar bo'lib o'tdi.

- Navro'z (forscha yangi yil) kabi bayramlar saroy hovlilarida o'tkazilib, amir aholiga sovg'alar berib, ziyofatlar uyushtirardi.

- Harbiy paradlar va boylik namoyishlari, masalan, ekzotik hayvonlarning taqdimoti yoki yangi fathlar, hokimiyatni namoyish qilish va fuqarolar o'rtasida sodiqlikni ilhomlantirish uchun tashkil etildi.

Bu tadbirlarning ommaviyligi saroylarni davlat va jamiyat hayotining kesishgan joyiga aylantirgan va bunday marosimlarda qatnashish jamiyatda birdamlik va davomiylik tuyg'usini kuchaytirgan.

Madaniy almashinuv va san'at homiyligi uchun joylar

Saroylar amir homiyligida she'riyat, musiqa va intellektual munozaralar gullab-yashnagan madaniy markazlar edi. Amirlar va zodagonlar shoirlar, sozandalar, olimlar va hunarmandlarni saroylarda o'z asarlarini ijro etish va namoyish qilish uchun, murakkab madaniy hayotni targ'ib qilish uchun taklif qildilar.

- Umar Xayyom kabi saroy shoirlari va mahalliy olimlar ko‘pincha bu saroy yig‘inlarida qatnashib, adabiy va falsafiy an‘analarning yetkazilishiga hissa qo‘shgan.

- Ziyofat va tantanalarda musiqa, xususan, an‘anaviy maqom ijro etilib, boy badiiy muhit yaratildi.

San‘atning bunday homiyligi Buxoroning islom va fors adabiy an‘analaridan kelib chiqqan madaniy merosining davomiyligini ta‘minladi, shu bilan birga amirning madaniyatli va ma‘rifatli hukmdor mavqeini mustahkamladi.

4. Diniy hayot va ramziylik

Mang‘itlar davri saroylari ko‘pincha masjid va madrasalarga yaqin joyda qurilgan bo‘lib, bu din va boshqaruvning chambarchas bog‘liqligini aks ettiradi. Amirlar o‘zlarini islom himoyachisi sifatida ko‘rsatib, saroylari diniy rahnamolar yoki ulamolar bilan maslahatlashadigan joylarga aylandi.

- Ba‘zan saroyga tutash masjidlarda muhim juma namozlari va xutbalar o‘qilib, amirning ma‘naviy qonuniyligini mustahkamlagan.

- Ramazon oyida yoki muhtojlik paytlarida oziq-ovqat tarqatish kabi xayriya tadbirlari ham saroy tomonidan uyushtirilib, amirning xayrixoh hukmdor imidjini mustahkamlagan.

Diniy unsurlarning saroy hayotiga integratsiyalashuvi bu inshootlarni muqaddas makonga aylantirib, amirning o‘z xalqining ham moddiy, ham ma‘naviy farovonligini qo‘llab-quvvatlash mas‘uliyatini ifodalaydi.

5. Saroylar ichidagi elita va maishiy ijtimoiy hayot

Saroylarda, shuningdek, elita, jumladan, zodagonlar, qabila boshliqlari va chet ellik taniqli shaxslar uchun shaxsiy yig‘inlar bo‘lgan. Ziyofatlar, to‘ylar va diplomatik ziyofatlar keng tarqalgan bo‘lib, ittifoqlarni saqlab qolish va hokimiyatni mustahkamlash uchun imkoniyatlar yaratdi.

- Saroydagi oilaviy hayot hal qiluvchi ahamiyatga ega edi, chunki amir oilasi va boshqa kuchli urug‘lar o‘rtasidagi nikoh ittifoqlari siyosiy strategiyaning asosiy vositasi bo‘lgan.

- Ko‘pincha tanho bo‘lgan haram xonadonlari ichki hokimiyat va ta‘sir markazlari bo‘lib, bu erda amir xonadonidagi ayollar ishlarni boshqarib, saroy siyosatini shakllantirgan munosabatlarni rivojlantirar edi.

Ushbu shaxsiy yig‘inlar elita o‘rtasida birdamlikni kuchaytirdi va amirning sodiqlik tarmog‘ini saqlab qolishga yordam berdi, bu ichki raqobat va o‘zgaruvchan siyosiy ittifoqlar bilan ajralib turadigan davrda muhim edi.

Iqtisodiy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash funktsiyalari

Saroy mahalliy jamoalarni qo'llab-quvvatlashda ham iqtisodiy rol o'ynagan.

- Hunarmandlar va hunarmandlar saroylarni chiroyli koshinkorlik, shlyapa va xattotlik bilan bezash uchun jalb qilingan va badiiy sinfga daromad keltirgan.

- Mavsumiy bayramlar va bayramlar savdogarlar va sotuvchilarni saroy hududiga olib kelib, mahalliy savdo va savdoni rag'batlantirdi.

Qolaversa, diniy bayramlarda yoki og'ir paytlarda saroydan sadaqa va oziq-ovqat tarqatilishi aholi o'rtasida xayrixohlikni kuchaytirib, amirning o'z xalqining ta'minotchisi va himoyachisi rolini kuchaytirgan.

7. Xorijiy kuchlar bilan o'zaro hamkorlik

Oxirgi mang'it davrida Rossiya ta'siri kuchaygan saroylar yevropalik diplomatlar va sayohatchilarni qabul qilib, ularni madaniyatlararo almashinuv joylariga aylantirgan.

- Markaziy Osiyo va Yevropa me'morchiligi uyg'unlashgan "Sitorai Moxi-Xosa" kabi saroylar amirlikning o'zgaruvchan ijtimoiy dinamikasi va global tendentsiyalar bilan o'zaro ta'sirini aks ettirdi.

- Saroyda xorijlik mehmonlarga ko'rsatilgan mehmondo'stlik nafaqat Buxoroning boyligi va madaniyatini namoyish etdi, balki amirga o'z nufuzini xalqaro miqyosda namoyish etish imkonini berdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mang'it davridagi saroy qurilishi an'anaviy O'rta Osiyo shakllarining fors-islom ta'siri va keyinchalik Yevropa uslublari bilan ajoyib uyg'unligini aks ettiradi. Bu saroylar nafaqat kuch markazlari, balki o'zgaruvchan siyosiy landshaftlar sharoitida amirlikning ambitsiyalari va madaniy o'ziga xosligining ramziy timsoli ham bo'lgan.

Mang'itlar davri saroylari Buxorodagi ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotda markaziy o'rin tutgan. Boshqaruv, madaniy almashuv, diniy amaliyot va ijtimoiy o'zaro ta'sir markazlari sifatida bu saroylar amirlikning o'ziga xosligini o'zida mujassam etgan va siyosiy va iqtisodiy qiyinchiliklar davrida ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlagan. Ular nafaqat turar joy, balki elita va oddiy aholi uchun hayot ritmini shakllantirgan hokimiyat va jamiyatning kuchli timsoli edi.

Ularning bayramlar, adolat, xayriya va san'atdagi roli ularni mang'it jamiyatining ajralmas ustunlariga aylantirib, mintaqa tarixi va madaniy merosiga doimiy ta'sir ko'rsatdi.

REFERENCES

1. Ilniyazovich, S. F. (2024). Historiography of Various Expeditions and their Results in the Regions Inhabited by Karakalpak in the First Half of the 20th Century. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 159–165. Retrieved from <http://www.inovatus.es/index.php/ejine/article/view/4062>
2. Sayfutdinov F. (2024). ILLUMINATION OF THE SPIRITUAL LIFE OF THE KARAKALPAK PEOPLE IN RESEARCH. *Journal of Universal Science Research*, 2(5), 441–452. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/universal-scientific-research/article/view/34891>
3. Sayfutdinov Feruz Ilniyoz o'g'li. (2023). XIX ASRDA XONLIKLARNING O'ZARO SAVDO MUNOSABATLARI. *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING*, 2(8), 111–114. Retrieved from <http://jsrt.innovascience.uz/index.php/jsrt/article/view/284>
4. Sayfutdinov, F. (2024). HISTORIOGRAPHY OF INFORMATION ABOUT THE POPULATION OF THE ZARAFSHAN OASIS. (20TH CENTURY). *Modern Science and Research*, 3(2), 911–914. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29503>
5. Sayfutdinov, F. (2023). ILLUMINATION OF KARAKALPAK PEOPLE IN ETHNOGRAPHIC STUDIES. *Modern Science and Research*, 2(12), 910–917. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/27281>
6. Sayfutdinov Feruz Ilniyozovich, . (2023). STUDY OF THE KARAKALPAK PEOPLE IN ETHNOLOGICAL SCIENTIFIC WORKS HISTORY . *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 61–68. <https://doi.org/10.37547/ijhps/Volume03Issue12-11>
7. Sayfutdinov , F. (2024). ETHNIC COMPOSITION OF THE ZARAFSHAN OASIS (2ND HALF OF THE 20TH CENTURY). *Modern Science and Research*, 3(1), 577–581. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28335>
8. Ilniyoz o'g'li, S. F. (2023). XIX ASRDA XONLIKLARNING O 'ZARO SAVDO MUNOSABATLARI. *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING*, 2 (8), 111–114.
9. Sayfutdinov, F. (2023). THE IMPORTANCE OF DIGITAL TECHNOLOGY IN TEACHING HISTORY. *Modern Science and Research*, 2(10), 719–723. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/24678>
10. Sayfutdinov Feruz Ilniyazovich, (2023). USING GIS SOFTWARE AND THE IMPORTANCE OF DIGITAL HISTORY IN THE STUDY OF HISTORY . *International*

Journal Of History And Political Sciences, 3(10), 31–33.

<https://doi.org/10.37547/ijhps/Volume03Issue10-06>

11. Sayfutdinov, F. (2023). ANALYSIS OF DATA ON LAND OWNERSHIP AND LIVESTOCK FARMING OF KARAKALPAKS. *Modern Science and Research*, 2(10), 650–657. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/25727>
12. Sayfutdinov Feruz Ilniyozovich, . (2023). LAND OWNERSHIP RELATIONS BASED ON THE NATIONAL ECONOMY OF KARAKALPAK. *International Journal Of Literature And Languages*, 3(11), 20–27. <https://doi.org/10.37547/ijll/Volume03Issue11-04>
13. Toshpo'latova, S. (2024). BUXORODAGI SAROYLAR. *Modern Science and Research*, 3(5), 522-529.
14. Toshpo'latova, S., & Xudoyqulov, S. (2024). History And Ethnology Of Olot District. *Modern Science And Research*, 3(5), 148-151.
15. Toshpo'latova, S., & Jo'rayeva, M. (2024). HISTORY AND ARCHITECTURAL MONUMENTS OF JONDOR DISTRICT. *Modern Science and Research*, 3(2), 447-450.
16. Shuhratovna, T. S. (2024). Linguistic Anthropology. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 432-437.
17. Toshpo'latova, S., & Tursuntoshova, S. (2024). Khoja Abdulkholiq Gijdivani. *Modern Science and Research*, 3(2), 87-93.
18. Toshpo'latova, S. S., & Naimov, I. N. (2023). MS ANDREYEV–O'RTA OSIYO XALQLARI ETNOGRAFIYASINING YIRIK OLIMI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(8), 1214-1222.
19. Gulyamov, A. A. (2024). JAMIYATIMIZNING IJTIMOIIY-IQTISODIY, MA'NAVIY-MADANIY SOHALARIDA OILANING ROLI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 36(2), 149-153.
20. Azizovich, G. A. (2024). Trade Relations of Population in Bukhara Emirate, Shariah Rules and Regulations in Commercial Affairs, Partnership Relations. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(9), 189-194.
21. Xayrullayev, U. (2024). THE IDEA THAT MADE THE OTTOMAN STATE GREAT (RED APPLE II). *Modern Science and Research*, 3(2), 1071–1073. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29533>
22. Xayrullayev, U. (2024). BRIEFLY ABOUT THE "RED APPLE" MYTHOLOGY OF THE TURKS. *Modern Science and Research*, 3(1), 568–572. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28329>

23. Umidjon, X. (2024). Literacy and Information Exchange in the Ancient East and West. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 179–183. Retrieved from <http://www.inovatus.es/index.php/ejine/article/view/2698>
24. Umidjon, X. (2023). 1918-1939-yillarda Polshaning ichki siyosatidagi o'zgarishlar. *Центр Научных Публикаций (buxdu.Uz)*, 42(42). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/10963
25. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. *TALIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 264-273.
26. Srojeva, G. (2024). 1929-1932-YILLARDAGI JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA YAPONIYA. *NRJ*, 1(2), 118-128.
27. Vahobovna, S. G. (2024). Canada during the world economic crisis of 1929-1933. *TALIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(4), 48-54.
28. Srojeva, G. (2024). ATTENTION PAID TO PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN NEW UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 3(2), 258–266. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/30750>
29. Srojeva, G. (2024). THE CANADIAN ECONOMY DURING THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS. *Modern Science and Research*, 3(2), 57–63. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/30678>
30. Muyiddinov, B. (2023). XII-XIII ASRLAR DAVRIDA BUXORODA ILM – FANNING RIVOJLANISHI. *SCHOLAR*, 1(28), 341–345. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10027071>
31. Muyiddinov Bekali. (2023). MO'G'ULLAR BOSQINI DAVRIDA BUXORONING AYANCHLI TAQDIRI. *TADQIQOTLAR.UZ*, 25(2), 212–215. Retrieved from <http://tadqiqotlar.uz/index.php/new/article/view/308>
32. Muyiddinov Bekali. (2023). THE ROLE OF BUKHARA AND OTHER CITIES IN THE MILITARY ART AND ARMY STRUCTURE OF KHOREZMSHAHS . *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 35(3), 55–58. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/10035>
33. Muxamedovna, G. M. (2023). INNOVATION TALIM-BUYUK KELAJAK POYDEVORI. *World scientific research journal*, 17(1), 74-76.
34. Muxamedovna, G. M. (2023). UCHINCHI RENESANS DAVRIDA AJDODLARIMIZ MEROSINI ORGANISH ORQALI INTEGRATION TA'LIMNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH TAMOIYILLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 22(1), 35-38.

35. Muxamedovna, G. M. (2023). KREATIV YONDASHUV ASOSIDA DIDAKTIK MATERIALLAR YARATISH MEKANIZMLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 21(3), 12-14.
36. Gadayeva, M. (2023). THE UNIQUE SIGNIFICANCE OF MASTERING SOCIAL SCIENCES DURING THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(10), 459–464. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/25292>